

akademik
Petar STRČIĆ

Uloga i značenje povijesti otoka Krka kao osnovice djelovanja Povijesnoga društva/udruga otoka Krka (1969. – 2009.)

UDK 94(497.5)(210.7 Krk):061.22"1969/2009"
Stručni članak

Uvod

Povijesno društvo otoka Krka – kao član Povijesnoga društva Hrvatske (dio Saveza historičara SFR Jugoslavije) – osnovano je 1969. godine. Od tada do danas samostalno je ili u sudjelovanju s drugim društvima i institucijama organizator niza znanstvenih, stručnih i drugih skupova. A sadržaji su – u načelu – iz povijesti, ali i drugih znanosti o otoku Krku te suvremene događajnice. I to kulturne, pravne, crkvene, vojne, književne, jezikoslovne, etnološke, tehničke, prosvjetne, turističke, medicinske te iz drugih komponenata znanosti i struke zatim iz pomoćnih povijesnih znanosti, kao i drugih oblasti, polja i područja života krčkih Bodula. Dio priopćenja s tih skupova itd. objavljivan je i u edicijama Društva: *Krčki zbornik* (od 1970., svezak 1-64.), *Posebna izdanja* (od 1971., sv. 1-60), *Mala knjižnica Krčkog zbornika* (od 1997., sv. 1-3) te više zasebnih edicija. Objavljene su u Krku, neke zajedničke u sjedištima suizdavača te jedna u New Yorku. Objavljene su sinteze, doktorske disertacije, magisteriji, drugi znanstveni i stručni radovi, pretisci značajnih radova kao i prilozi iz oblasti popularizacije znanosti i struke. Ima i prijevoda sa stranih jezika. Bibliografija radova u *Krčkim zbornicima* od sv. 1-50. tiskana je 2006. godine. Autori su iz Hrvatske i inozemstva, akademici, sveučilišni profesori, znanstvenici, stručnjaci, književni, kulturni, gospodarski (npr., ugostiteljski) i

drugi djelatnici. Društvo je na razne načine poticalo i sudjelovalo u drugim poslovima, npr. u sanaciji povijesnih crkvenih i dr. spomenika na o. Krku, u razvoju kulture, prosvjete itd. O djelovanju Društva znan je broj objavljenih ocjena i prikaza, redom pozitivnih. Pojedini članovi zbog djelovanja u Društvu te autori članaka u njegovim edicijama dobitnici su niza priznanja i nagrada. Sve to govori o kapitalnom udjelu ovoga Povijesnoga društva, sada udruge na o. Krku, a u hrvatskoj historiografiji zasebno i općenito.

1.

Čime se sve bavilo Povijesno društvo, službeno sada zvana Udruga o. Krka u vremenu svoga – odmah treba reći – plodnoga postojanja i djelovanja, od 1969. godine do danas? Po čemu je značajno napose u hrvatskoj, pa i u stranoj historiografiji? Što se do osnivanja Povijesnog društva o. Krka 1969. godine znalo o Boduliji? Evo prvoga odlomka moje *Uvodne riječi*, objavljenoga te iste godine u prvome svesku *Krčkoga zbornika*, a imao sam čast biti glavni urednik tog:

Što znamo o otoku Krku? Većina nas, Krčana, obično zna sljedeće: Krk je najveći otok na Jadranu, imao je slavne Krčke knezove (Frankopane), zadnji je njihov istaknutiji izdanak stradao u uroti protiv bečkog dvora, otok ima razvijenu glagoljašku tradiciju. I to je sve. Toliko, naime, često zna i naš prosječni Hrvat i Jugoslaven. Ovakvo znanje smatralo se dostatnim sve do nedavne, konačne elektrifikacije otoka, do masovnije pojave turista, do prvog asfalta na krčkim cestama, do prve pomisli o mostovnom spoju s kopnom, do prvih udaraca krampom za aerodrom. Mi, međutim, tačno ne znamo čak ni kolika je površina našega 'škoja'. Spomenik takvog značenja kakva je Baščanska ploča nazivaju nam 'Baščanskom'! Dozvoljavamo da se NOR i socijalistička revolucija traže i nalaze samo u susjednim kopnenim planinama i šumama, a ne i u krčkim škrapama i drmunima! I tako dalje i tako dalje.

A iza toga, u tekstu *Otok Krk – jučer, danas, sutra*, čiji je autor Anton Hriljac, glavar cijele, tada jedinstvene krčke upravne zajednice kao Općine, u zadnjemu odlomku kaže ovako:

Pozdravljajući u ime Skupštine općine Krka izlazak prvog broja 'Krčkog zbornika', želim uspjeh i očekujem od njega pravu širinu, da se u toj širini znanstvenim okom prate i zbivanja našeg trenutka, da se spoji prošlost sa

sadašnjosti, da se utiru putovi daljem napretku i našega otoka i njegovih stanovnika.

A sada, evo, nešto širi uvid i u novija saznanja o našoj Boduliji i njezinim Bodulima, na koja je čak i bitnije utjecalo Povijesno društvo o. Krka, današnja Povijesna udruga o. Krka, a utječe i danas.

2.

U zaista dugoj, milenijskoj povjesnici o. Krka, koji je zvan i Bodulija, ima niz događanja i ličnosti koja su poznata i šire pa i u europskim i ostalim svjetskim razmjerima. No, dakako, ima mnogo i onih koji su dragocjeni samo nama, dakle, otočanima – Bodulima. Pa je bez obzira na to čijega su etnosa i naroda pripadnici, nama još čak i nepoznatoga imena prapovijesnih stanovnika ili onih poznatih iz kasnijih antičkih, pa srednjovjekovnih i novovjekovnih vremena. Prvi su poznati pripadnici jednoga etnosa, veoma sposobni napose kao pomorci, ovdášnji Liburni, pripadnici Ilira, zatim isto tako stari helenski, odnosno grčki znatiželjnici. Stižu i brojni osvajači i napadači iz vladajućih struktura Romana, Gota, odnosno Germana, pa Bizantinaca, Mlečića, Mađara, Austrijanaca, Francuza, Talijana, Nijemaca. Njihovo djelovanje bilo je u vremenskome rasponu od antičkoga robovlasničkoga Rimskoga Carstva s počecima na prijelomu iz stare u novu eru sve do nacističkoga velikonjemačkoga Trećeg Reicha u prvoj polovici 20. stoljeća. Naravno, tu smo mi Hrvati na otoku i danas, kao i naši preci u apsolutnoj većini najvjerojatnije već od kraja 6. stoljeća, od vremena kada je sačuvana (barem dosad poznata) prva zabilježena vijest o Slavenima u dokumentu u Vatikanu, i to 599. godine, te odmah zatim u pismu samoga pape Grgura Velikoga već sljedeće, 600. godine. Riječ je o prvoj pojavi Slavena u otoku susjednoj Istri, a ujedno i o prvoj vijesti općenito o pojavi Slavena na današnjemu hrvatskom prostoru. Sigurno su stizali i ranije; ali očito da se radi o njihovu većem broju i trajnijem ostajanju ovdje, kad ih bilježi sama Sv. Stolica, pa čak i sam Sv. Otac.

S obzirom na to da su ti prvi poznati Slaveni na današnjem hrvatskom prostoru upravo u Istri, već tada na veoma bliskom prostoru i otoka Krka, moguće je, a čak i vjerojatno, da su već tada, potkraj 6. st., ti Slaveni skrenuli od Istre i samo malo istočnije – u Kvarnersko primorje, pa tako i na njegov otok Krk.

Još nešto važno, nikakvih kasnijih vijesti o doseljenu nekih Hrvata u ovaj najzapadniji dio hrvatskog prostora, pa tako i na otok Krk – nema. Stoga se s pravom može pretpostaviti da su se ti Slaveni profilirali u Hrvate (na sjeveru istarskog poluotoka u Slovence). I kako su stigli, tako su na otoku Krku ostali do danas, možda već tada te s vremenom postajući i apsolutna većina otočana.

3.

Liburni su se bili već ranije poromanili pa o tome ima i kameni spomenik u samom gradu Krku. Ali Romana je postupno ipak svejedno bilo sve manje pa su se uglavnom zadržali u samome gradu Krku, tada i stalno poslije pa sve do naših dana upravljajućem sjedištu cijeloga otoka. Uz to, oni su se, osobito dolaskom vlasti Mletačke Republike, stalne od 1480. godine, postupno iz sveopćega romanskog etnosa do 19. stoljeća u svome *Risorgimentu*/narodnome prepородu, u općepoznatome *vijeka nacija*, transformirali u Talijane. Definitivno, kao i s drugim Europljanima iz svojih etnosa u tome *vijeku nacija*, dakle, u 19. stoljeću, slična je situacija i s većinom otočana, s prvobitnim Slavenima koji se stoljećima postupno transformiraju u Hrvate. Međutim, talijanaško-talijanska vladajuća struktura i civilno i crkveno ovdje je apsolutno prejaka sve do 19. stoljeća, kada ih slamaju tada iznikli i organizirani hrvatski narodni preporeditelji. No ostali su i sjajni, čak i vidljivi, korisni tragovi dijelova divne latinske civilizacije, a među njima upravo i samo na o. Krku jedini ostaci prvobitnoga romanskog jezika, poznatog i danas kao velika, važna i rijetka filološka znamenitost i vrijednost – *veljotski (delmatski)*, tj. krčki jezik.

4.

Sa sadržajima tih povijesnih procesa u najužoj je vezi i veoma rana pojava sljedbenika nauka Isusa Krista i na o. Krku. I to treba naglasiti – kršćani se ovdje i ukorjenjuju među prvima na hrvatskom prostoru uopće. O tome govori veoma rana, i to među prvima na istočnoj obali Jadrana, pojava više crkvenih zajednica, kao što su bili bazilijanci, redovnici na krčkome otočiću Košljunu. Tako mislimo u ovom slučaju i na Krčku biskupiju koja se javlja veoma rano i gotovo je uvijek u sastavu upravo zapadnoga kršćanstva, potonjega katoličanstva. Dakle, potonje Katoličke crkve, s centralnim okupljajućim središtem u Rimu.

S time u vezi, to je slučaj upravo i s vladajućim strukturama na o. Krku ili na pojedinim njegovim prostornim dijelovima jer takav je i višestoljetni samo romanski, potomji talijanski vrh Krčke biskupije (do 19. st. bila je samo ona s o. Krkom, a od tada su u njoj i svi drugi Kvarnerski otoci pa i o. Rab te dio o. Paga). Isto tako, sjedište uprave nadležne vlasti stalno se nalazi u istome gradu Krku.

Većina otočana, dakle Slavena, potomjih Hrvata, međutim, već u razdobljima svojega dolaska zaposjela je sjeveroistočno krčko otočno područje, i to ponad mora u morskome kanalu, koje graniči s obližnjom susjednom vinodolskom i senjskom kopnenom obalom. Naravno, zaposjednuti su i tamošnji već postojeći kašteli, gotovo „pravi” gradići na brdašcima ponad obale ili zaljeva – Baška, Vrbnik, Dobrinj i Omišalj. Ta četiri naselja su od tvrdih dotadašnjih utvrda postupno postali gradići i prava ishodišta za širenje Hrvata po cijelome južnome i zapadnom otoku, naravno s postupnim useljavanjem i u sam grad Krk.

5.

Na sve ovo znatno je utjecala i pojava prvih hrvatskih država na današnjem prostoru Hrvatske pa i u njezinu susjedstvu, od kojih su se one na jadranskoj obali pretvorile u kneževine, a potom čak i u kraljevstva. A one su u svom sastavu imale i otok Krk. Pri tome je bilo bitno i to da su te državne cjeline uglavnom podržavale i javno iskazivanje vjernosti Kristovoj žrtvi i nauku, ali na nov, pa i javan način. Bilo je to iskazivanje vjere kroz staroslavensku, ovdje starohrvatsku službu Božju, kroz glagoljanje onako kako su to već ranije stvorila grčko/solunska sveta braća Konstantin Ćiril i Metodije, a proširili njihovi sljednici – glagoljaši. Njegovatelji su ovdje napose bili redovnici sv. Benedikta.

Takva se služba Božja, naravno uz mnoge, čak i teške prepreke, i tijekom stoljeća najčešće održala upravo na otoku Krku. Pa i danas traje pa je na Boduliji hrvatska glagoljaška i rukopisna baština sačuvana kao najbogatija na svijetu, a ona je i crkvenoga, pravnoga, književnoga i drugog sadržaja.

O tome govori i velika kamena *Bašćanska ploča*, na koju je svraćena široka i plodna hrvatska i strana pažnja tek u 19. stoljeću. Bila je u crkvi benediktinskog samostana Sv. Lucije u Bašćanskoj dolini, u naselju Jurandvor. Crkvice je bila i hram susjednoga groblja znatnoga dijela bašćanskoga područja. Smatra

se da su redovnici u Jurandvoru prvih godina nakon 1100. dali uklesati izводе iz glagoljskih isprava. A među njima i iz darovnice kralja Zvonimira. Nalazila se najprije na ogradi ispred oltara, a potom u podnome dijelu te stare crkvice te je, kao prolazište, oštećena. Od 30-ih godina 20. st. nalazi se u auli najviše znanstvene, tada Jugoslavenske, danas Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sanirana i dobro zaštićena i proučena. Ona je dragocjena ne samo stoga što je ta ploča najveći dosad poznati kameni glagoljski spomenik uopće, nego i po tome što je u nju uklesana i riječ *hrvatski*, i to na prvome poznatome hrvatskom pismu, na glagoljici, odnosno na hrvatskom jeziku. Neobično je važno da je ta riječ *hrvatski* upisana uz ime kralja Zvonimira, a kojega je preko izaslanika dao kruniti sam Sv. Otac. Znači da Sv. Stolica i politički priznaje Zvonimirovu državu. To je istodobno i prvi krsni list Hrvata na hrvatskome jeziku. Osobito mu visoko značenje leži i u tome što dokazuje da hrvatska država postoji, a britanska, odnosno engleska, pa čak ni Englezi kao etnos, tada ne postoji (svjedok sam kako su kraljica Elizabeta i njezin muž Filip od Edinburga zapanjeno stajali pred njom u Akademijinoj palači u Zagrebu kad su s očitim velikim iznenađenjem shvatili o čemu je riječ!).

6.

Povijesna sudbina o. Krka i njegovih Bodula, međutim, samo je u skladu s htijenjima vladajućih struktura već ranije navedenih etnosa i naroda, odnosno njihovih država u robovlasničkome, antičkome te u kmetskome, srednjovjekovnome, feudalnome, kao i u dijelu kasnijega novovjekovnoga građanskoga kapitalističkog društvenog sustava s podjarmljenim radništvom. No slom feudalizma u Europi 1848. godine nije bitnije pomogao dotad i fizički podjarmljenima, pa tako ni u Habsburškoj Monarhiji, kojoj je pripadao i o. Krk (nakon propasti Mletačke Republike i Napoleonove francuske okupacije). Tako ni nova državna vladajuća struktura nije radila u korist puka, tada apsolutne većine stanovništva, jer je ovdje i dalje vladao prastari mletački kolonat (ukinut tek nakon 1945. godine, u sasvim novim društvenim i državnim okolnostima).

Hrvatski stanovnici navedena četiri stara grada, odnosno kaštela – Baška, Vrbnik, Dobrinj, Omišalj, kao i njima pripadajućih starih i novih sela u kojima ima i doseljenika, napose bjegunaca pred osmanlijskim osvajačima s istoka, od 15. st. nadalje – od doseljenja bili su ili su ipak rano postali slobodni ljudi.

Bjegunci iz istočnih južnoslavenskih te još udaljenijih područja Balkana koji su se s kopna prebacili na o. Krk, ubrzo su se i pohrvatili te postali i katolici, a pojedinci i veoma ugledni pripadnici društva.

Razvoj je, zatim, u 19. i 20. st. tekao u skladu s općim kretanjima, npr. slom jedrenjaštva i dijela privrede zasnovane na vinovoj lozi utjecao je na masovnu emigraciju muškaraca, napose u SAD-u. Emigracija se nastavila i nakon raspada Austro-Ugarske 1918. godine, prestanka okupacije Kraljevine Italije od tada i ulaska otoka kao jedinoga na Kvarneru u sastav beogradske, velikosrpske Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije. Dolazi se gotovo do demografskoga sloma.

7.

U 20. st. treba napose zabilježiti da je na o. Krku uspio prvi antifašistički uspješni oružani otpor na svijetu protiv prvih D'Annunzijevih fašista koji su neko vrijeme u svojoj ruci držali (tadašnj)u Rijeku. Slomljena je potom i teška kraljevska talijanska fašistička okupacija (ponovno od 1941.) i njemačka nacistička okupacija (od 1943. do 1945. godine) u uspješnim borbama domaćih snaga Narodnooslobodilačkoga pokreta sa svojim Narodnooslobodilačkim ratom u Drugom svjetskom ratu. Treba istaknuti – zaista je zanemarujući bio broj Bodula pristaša talijanskih fašista i njemačkih nacista te njihovih kvislinga, hrvatskih ustaša i srpskih četnika, no u borbama za slobodu poginuo je znatan broj otočana.

Nakon Drugoga svjetskog rata otok je od 1945. god. ipak relativno brzo postao jedan od najuspješnijih turističko-ugostiteljskih središta tadašnje (treće) socijalističke Jugoslavije te je, uz ostalo, dobio i najveći jugoslavenski međunarodni naftovod i naftni terminal, aerodrom i prvu mostovnu vezu s kopnom.

Pregrmjeli su Boduli i još jedan rat – velikosrpsku jugomilitarističku oružanu prijetnju 90-ih godina 20. st. pa, iako nisu neposredno vojno bili ugroženi, rado su sudjelovali u obrani svoje domovine, tada stvorene Republike Hrvatske, pa i s aktivnim sudjelovanjem krčkih branitelja na ratištu; ima i ljudskih žrtava.

8.

Od znamenitih obitelji i ličnosti u povijesti i prošlosti o. Krka ističe se – na prvome mjestu – niz pripadnika feudalne, aristokratske obitelji *knezova Krčkih*,

koji su podrijetlom antički Frangipani iz Rima. Oni su od 12. st. mletački lenski gospodari Bodulije pa, iako su Romani, tako su se brzo inkorporirali u ovdašnji apsolutno većinski iako podčinjeni hrvatski svijet, da su se čak i pohrvatili. Štoviše, *Frankopani* su postali i bitni, zaista veliki branitelji starohrvatske – staroslavenske službe Božje, sudionici u stvaranju i čuvanju veoma bogate glagoljaške pisane baštine.

Prvi je knez bio *Doimo*, tj. *Dujam* u prvoj polovici 12. stoljeća, a ubrzo su njegovi potomci postali feudalni gospodari i dijelova susjednoga, prekokanal-skoga, prekomorskog kopna u vinodolskome i senjskome području, pa i dalje u Hrvatsko-Ugarskome Kraljevstvu. A i pojedinih dijelova ostale Hrvatske te Bosne, Mađarske, Austrije, Italije, Slovenije, čak i Švedske. Toliko su moćni da utječu čak i na izbor vladara, postaju i potkraljevi, tj. hrvatski banovi, veliki ratnici, biskupi, književnici, graditelji itd. Prvo im je prezime *Frankopan* potvrdio sam papa, i to *banu Nikoli* u Rimu u 15. stoljeću. A posljednji je bio književnik *Franjo Krsto* kojega je zajedno sa šurjakom Petrom Zrinskim u 17. st. dao pogubiti vladar Habsburške Monarhije. Posljednji je na otoku Krku bio *Ivan VII.*, kojega su Mlečići oteli te su 1480. god. prisvojili i držali tada i gospodarski veoma bogatu Boduliju sve do raspada njihove države 1797. godine. U međuvremenu su je upropastili i na gospodarskome i drugom području.

Treba zabilježiti i nekoliko najznamenitijih posjetilaca otoka Krka. Tako je u 19. st. u grad Krk stigao *Franjo Josip II.*, vladar Habsburške Monarhije. U 20. st. ovdje je boravio općepoznati *Josip Broz Tito*, a u naše vrijeme i jedna od najznamenitijih ličnosti u svijetu – *papa Ivan Pavao* avionom je sletio na aerodrom kod Omišlja i brodom otplovio u Rijeku. Predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić dočekaio je Sv. Oca. U međuvremenu je više puta posjetio Punat, mjesto svojih predaka *Francisco Orlic*, tj. *Franjo Orlić*, koji je ranije bio predsjednik Republike Kostarike, a ušao je i u povijest središnje Amerike općenito.

Na zasebnome mjestu kao osobito istaknutog Bodula bilježim fra *Mattea Pietra Ferchia*, Talijana iz grada Krka (17. st.), upravitelja konventualske franjevačke redovničke zajednice, sveučilišnoga profesora u Padovi, jednoga od trojice najistaknutijih filozofa u Europi toga doba. Sada dolazimo do isto tako osobito znamenite ličnosti koja je stjecajem okolnosti rođena u Rijeci, ali smatra se Bodulom iz Vrbnika. To je sadašnji kardinal i metropolit zagrebački,

potpredsjednik europske biskupske konferencije i počasni doktor Sveučilišta u Zagrebu, ranije krčki biskup – mons. *Josip Bozanić*. A sveučilišna profesorica dr. sc. *Katica Ivanišević* (rođ. Albaneže) iz Omišlja, anglistica, znanstvenica, bila je dekanica Pedagoškog, odnosno Filozofskog fakulteta u Rijeci, a u njoj i prva žena rektor Sveučilišta u SFR Jugoslaviji; bila je i predsjednica gornjega doma Hrvatskog sabora Republike Hrvatske.

Treba istaknuti još nekoliko znamenitih i zaslužnih Bodula. To su osobito Vrbničani, pa je *Blaž Baromić*, svećenik, među prvima glagoljicom tiskao knjige (Senj, 15. st.), dok je u 19. st. svećenik *Ivan Feretić* predpreporoditelj u zapadnoj Hrvatskoj. Kanonik *Dragutin A. Parčić* prvi je tiskao svoje knjige na samome o. Krku, a prvi je i hrvatski tvorac kvalitetnoga hrvatsko-talijanskog rječnika te je jedan od prvih fotografa u Hrvata. Vrbničanin dr. *Dinko Vitezić* jedan je od trojice vođa prvoga naraštaja hrvatskih narodnih preporoditelja Istre i kvarnerskih otoka u 19. stoljeću. Za taj prostor počeo je u Trstu 1870. god. izlaziti prvi hrvatski list *Naša sloga*, a urednik je bio svećenik *Antun Karabaić* iz Punta. Dr. *Ivan Črnčić* iz dobrinjskoga Polja slavist je, povjesničar i glagoljaš, kanonik i voditelj hrvatskog znamenitoga crkvenog Zavoda sv. Jeronima u Rimu te prvi Bodul član Jugoslavenske (današnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti). Istaknutih je još Vrbničana – kanonik dr. *Frane Volarići* u počecima 20. st. prvi je predsjednik treće južnoslavenske i druge hrvatske akademije znanosti – Staroslavenske u Krku, a u naše je dane fra prof. dr. sc. *Atanazije Matanić* bio sveučilišni profesor u Vatikanu te autor više knjiga, dok pravnik dr. *Matko Dvorničić* ulazi u red najznačajnijih čakavskih pjesnika. Slovenac dr. *Anton Mahnič* autor je brojnih objavljenih djela, a kao krčki biskup toliko se poistovjetio sa svojom hrvatskom pastvom da se hrvatski potpisivao *Mahnič* te je osnivač druge hrvatske akademije – Staroslavenske u gradu Krku, niza udruženja i institucija, kao i prvoga hrvatskog političkog pokreta na hrvatskim prostorima. Njegov nasljednik dr. *Josip Srebrnić*, također Slovenac, ali i on se potpisivao hrvatski *Srebrnić*; dvostruki je bio doktor znanosti, suosnivatelj Univerze u Ljubljani, jedini jugoslavenski biskup koji je dva puta bio u istome zatvoru, u Rijeci – fašističkome 1942. i antifašističkome 1945. – jer nije htio poreći svoja ljudska uvjerenja. *Oton Gliha*, također Slovenac, u Omišlju je postao pravi Bodul te je kao slikar u svjetsku likovnu umjetnost uveo krčke suhozide kao slavne *gromače*. Sveučilišni prof. emeritus

dr. fra *Bonaventura Duda* iz Krasa, a rođen u Rijeci ulazi u red svjetski poznatih bibličara te je dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, čiji je redovni član/akademik bio dr. *Branko Fučić* iz Bogovići, uz drugo i stručnjak za glagoljašku baštinu. *Vjekoslav Štefanić* iz Bašćanske drage, počasni doktor Sveučilišta u Zagrebu, direktor Staroslavenskog instituta u Zagrebu, jedan je od najvećih glagoljaških znanstvenika uopće. A sveuč. prof. dr. *Ivan Brnić* iz Dobrinjskoga Sv. Ivana bio je dekan (sada red. prof.) Tehničkoga fakulteta i rektor Sveučilišta u Rijeci; član je suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, te počasni profesor dvaju fakulteta u Kini.

9.

To su samo neke od poznatih, manje poznatih i nepoznatih natuknica o o. Krku i ličnostima, čijim je sadržajima posvećivalo pozornost ovo Povijesno društvo, sada Udruga o. Krka u razdoblju svoga djelovanja, od osnivanja 1969. do danas. Neke od njih upravo su članovi Društva otkrili ili ih na znatno jasniji način prikazali pa sam ih i stoga ponešto podrobnije prikazao na prethodnim stranicama. Jer gotovo odmah nakon prvih rezultata rada, a očito plodnih, ušla je u red najznačajnijih takvih udruženja u tadašnjoj Socijalističkoj Republici Hrvatskoj (federativna jedinici SFRJ), a tako visoko mjesto zauzima i danas u Republici Hrvatskoj.

Naime, u 60-im godinama 20. st. dr. fra Nikola Španjol Ludovico iz Dobrinjskoga Gostinjsca, voditelj knjižnice i muzeja (prvi je počeo podrobnije sređivati) u višestoljetnome franjevačkome samostanu u zaljevu na krčkome otočiću Košljun, nije uspijevaio potaknuti tadašnje crkvene, političke, kulturne i druge djelatnike o. Krka niti Krčane znanstvenike i stručnjake izvan otoka da se objavi jedan cjelovit interdisciplinarni zbornik o povijesti toga samostana. Povjesničar mons. Ivan Žic-Rokov iz Punta, kanonik, kancelar i generalni vikar Krčke biskupije u gradu Krku, podsjetio je fra dr. Španjola na mene, tada njemu osobno nepoznatoga, iz iste zavičajne Dobrinjštine, tada asistenta Sjeverojadranskoga instituta JAZU (danas: Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU s Područnom jedinicom u Puli) te tajnika Ogranka Matice hrvatske i Povijesnog društva Rijeka. Mons. Žic veoma me dobro poznao jer sam često istraživao u arhivu Krčke biskupije i njegov dio sredio, a dr. Španjol nije, iako sam često istraživao i pomagao uređivanje i u košljunskome

samostanske arhivu, muzeju i knjižnici. No stjecajem okolnosti redovito smo se mimoilazili tijekom boravaka na Košljunu. Međutim, taj veoma agilni i mobilni franjevac tada je doslovce odmah došao u riječki Akademijin institut.

Nakon našega višesatnog veoma „živahnog” razgovora prihvatio je moj prijedlog da zbornik ne bude samo knjiga o košljunskome samostanu jer nemamo dovoljno znanja, niti znanstvenika i stručnjaka. Bolje da se krene sa stalnom, čak periodičnom edicijom zasebnoga, budućega društva na otoku Krku, koje možemo osnovati pa će se s vremenom doći i do knjige o samostanu. Treba slijediti kao uzor agilno riječko Povijesno društvo i njegov *Jadranski zbornik*, kao i veoma plodne rezultate najstarijega hrvatskoga znanstvenoga instituta (od 1945. u Sušaku, današnjem istočnom dijelu Rijeke, od 1948. u Akademiji, te je i danas njezin Zavod s Područnom jedinicom u Puli). Uskoro smo zajedno posjetili predsjednika Skupštine općine (tada cijeloga) o. Krka Antona Hriljca, Vrbničanina, koji je već ranije bio podržao prvobitni projekt dr. Španjola o košljunskome zborniku. Franjevac je krenuo u veoma široku akciju, a i ja sam dobivao podršku pa i vodećih članova Povijesnog društva Hrvatske. Tako sam, npr., 1968. god. na Krk doveo na sastanak u Općinu i prof. dr. sc. Mirjanu Gross, u međunarodnim razmjerima uglednu povjesničarku, zagrebačku sveučilišnu profesoricu i predsjednicu navedenoga središnjega Povijesnoga društva SR Hrvatske (nažalost, preminula je 2012. godine u vrlo visokim godinama životna vijeka), koje je imalo niz područnih društava. Bilo je, dakako, uobičajenih prepreka (izričito ističem: ne i partijskih, iako nismo bili članovi SKH), no dr. fra Španjol i autor ovog priloga sve su brzo i praktično svladali, uz svesrdnu pomoć niza drugih Bodula na otoku i izvan njega.

Konačno, Društvo je na zaista veoma svečan način, uz bogat dnevni red krenulo u život u travnju 1969. god. u samoj otočnoj općinskoj Vijećnici, u gradu Krku, uz zaista neočekivano veoma visok broj i uglednih sudionika, članova SKH, svećenika, nastavnika, gospodarstvenika, političara i drugih. Prvo uže vodstvo bilo je u ovome sastavu: predsjednik Ljubo Karabaić, prosvjetni savjetnik i direktor Osnovne škole u Rijeci, potpredsjednik fra dr. Nikola Španjol, tajnik društva, i glavni urednik *Krčkog zbornika* Petar Strčić te blagajnica Katica Zec, učiteljica u Osnovnoj školi Krk.

Odmah su sve ranije akcije nastavljene, a krenulo se i s novim sadržajima. Među prvima održana su i predavanja, od kojih su neka držali i veoma istaknuti hrvatski povjesničari, sveučilišni profesori i znanstvenici, pa i iz Zagreba. Tako

su, primjerice, priopćitelji bili dr. sc. Igor Karaman, dr. sc. Hrvoje Matković, dr. sc. Bosiljka Janjatić i drugi, što je imalo velikoga odjeka i u najvišim znanstvenim krugovima Hrvatske. I sam sam držao više predavanja, u kojima sam dao pregled povijesti naše Bodulije, no tako da nisam isticao samo dijelove poznate većini prisutnih, nego sam iznosio i one manje znane, pa i nepoznate, a isto tako veoma važne u povijesti našega otoka te upozoravao na njih.

Ovdje napose ističem da smo podršku u Društvu istodobno dobili iz tadašnje Općine cijelog otoka Krka, vodećih pripadnika SKH, Saveza boraca NOR-a i Katoličke crkve na čelu osobno s biskupom dr. Karmelom Zazinovićem, zatim niza redovničkih, prosvjetnih, privrednih i drugih zajednica.

10.

Jesu li zadaci ostvareni? Apsolutno, i to u pozitivnome smislu, što je očito i iz jedne neobičnosti. Naime, gospodujući Mlečići, temeljito gospodarski i na druge načine upropaštavajući o. Krk, na razne načine suzbijali su otpor svojih – *pseta*. Naime, otočane su zvali *boduli* po imenu jedne pasmine na Apeninskome poluotoku (o tome imam i osobno iskustvo u samoj Italiji). Smatrajući da su naši preci časni ljudi, a ne *pseta*, sve do naših dana riječ *bodul* se u nas nije smjela koristiti jer bi izazvala i krvave tučnjave. S porastom ugleda i značenja Povijesnoga društva o. Krka, počeo sam utjecati na prihvatanje shvaćanja u njemu pa i izvan njega, dakako, uz pomoć članova i drugih, da se ne treba stidjeti naših časnih predaka, pa i tako da se sami ističemo kao *Boduli*, a naš dragi otok kao *Bodulija*, dakle redovito s velikim slovom *B*. Tako se danas posvuda i javno upotrebljava i govorom i tiskom, pa čak i u enciklopediji.

Takvi i mnogi drugi rezultati Društva dragocjeni su već u prvim godinama djelovanja, napose zahvaljujući dugogodišnjemu prvome predsjedniku *Ljubi Karabaiću*, pa i nizu ostalih voditelja i članova. Nažalost, isto tako zaslužan dr. fra *Nikola Španjol Ludoviko* nije dočeka plodne rezultate pa tako ni izlazak tiskanoga prvog sveska *Krčkog zbornika* jer je relativno iznenada za sve nas i na našu veliku žalost preminuo već sljedeće 1970. godine (4. siječnja, a rođen je 25. kolovoza 1897.). Tako da smo u prvome svesku te iste godine – u kojem stoji da je i on član Uredničkoga odbora, jer je i dr. Španjol u rukama imao materijale – Beata Gothardi Pavlovska i ja o njemu objavili tekst u rubrici *U spomen*. Ali, dakako, i danas tome veoma marljivome redovniku Male braće,

svećeniku, visoko kulturnom čovjeku te doktoru znanosti odajemo veoma visoko poštovanje i dugujemo mu bezgraničnu zahvalnost jer bez njegova praktičnoga i drugoga rada teško da bi se krenulo od nulte točke pa tako i stiglo do realizacije brojnih poslova, pa i onih dragocjenih kako bi se stiglo na visine, a na kojima smo plodni i danas, te s pravom govorimo o njima kao takvima.

11.

Našao se i pokoji zavidnik, što je ljudski uobičajeno i razumljivo. No njihovi uglavnom tajni prigovori nadležnim institucijama mogli su nanijeti i bitnije štete, napose u znamenitome *Hrvatskome proljeću* na prijelazu već iz 60-ih u 70-e godine, kada je Društvo tek proradilo i kretalo se, primjerice, u izdavanje *Krčkoga zbornika*. Naime, dio vodstva Društva interno je proglašen pogubnim hrvatskim nacionalistima, napose u vezi sa sadržajima velikoga znanstvenog skupa, održanoga upravo 1970. godine u Malinskoj. Ali i stoga što sam 60-ih godina bio istodobno tajnik riječkoga najuspješnijeg Ogranka Matice hrvatske u Hrvatskoj, ali i stoga što me tih godina direktor Instituta za historiju radničkoga pokreta i NOR-a dr. Franjo Tuđman privatno posjetio i u mojem rodnome Krasu, a on je postao jedan od vodećih „proljećara” te uskoro završio u zatvor. No političko, partijsko, boračko, prosvjetno, gospodarsko i drugo vodstvo tadašnje Općine cijeloga otoka Krka u bitnome je stalo uz Društvo te su nas predstavnici odlučno branili i obranili na sastanku u Poglavarstvu Općine u Krku. Na jednome sastanku u počecima 70-ih godina bio je prisutan čak i tadašnji sekretar Izvršnoga komiteta CK SK Hrvatske Josip Vrhovec.

Uspjelo se izdržati i održati pa je upravo u doba slamanja *Hrvatskog proljeća* bilo moguće već 1971. godine pokretanje i niza *Posebni izdanja*, odnosno objavljivanja i njihova 1. sveska pod zaista intrigantnih naslovom: *Zapisnici sjednica i skupština Hrvatske čitaonice 1871. – 1929.*; autori su bili mons. Mihovil Bolonić, kanonik i tajnik Krčke biskupije, te pisac ovoga članka. Štoviše, isto je izdanje objavljeno i kao 4. svezak *Krčkoga zbornika*.

U svescima ima niz podataka o mnogim aktivnostima Društva. Među njima napose ističem poticanje i praktičnu pomoć članova Društva sanaciji dijela crkve, kapela i drugih objekata franjevačkog samostana i obale otočića Košljun, pa u preseljenju i sređivanju velike Vitezićeve biblioteke u Vrbniku, sanaciji ostataka zgrade benediktinskog samostana u Jurandvoru i tamošnje

crkve Sv. Lucije, pa crkve i spomenika Sv. Vida u Dobrinjštini, u sređivanju arhiva Krčke biskupije i franjevačkog samostana na o. Košljunu, u sanaciji spomenika palim antifašističkim borcima otoka u Krku i podizanju zajedničkoga spomenika borcima NOR-a i braniteljima u Domovinskom ratu, u uhodavanju krčkoga festivala folklora itd. Tu su i veliki i značajni znanstveni i stručni skupovi, npr. o Zrinsko-frankopanskoj uroti, o razvoju košljunskog samostana, o znanstveniku i svećeniku I. Črnčiću itd. Tu je više knjiga o *Bašćanskoj ploči*, dva izdanja o *Krčkome (Vrbničkom) statutu* iz 1388. godine, knjiga o Boduliji kao kolijevci glagoljice, o pojedinim krčkim područjima i naseljima, pretisak prve knjige o povijesti knezova Krčkih V. Klaića iz 1901. godine, tu je više djela o A. Mahniću, o NOR-u na otoku, o iseljenicima u SAD-u itd., a T. Galović priredio je jubilarno, 50. izdanje *Krčkoga zbornika* s uvidom u rad Društva i s popisom sadržaja svih 50 zbornika. Ima izdanja i na više stranih jezika, kao i onih koja su objavljena izvan društvenih serija, u sunakladništvu. Posebno ističem – nije se prestalo djelovati niti edirati ni u vrijeme velikosrpske oružane agresije na našu hrvatsku domovinu i obrambenoga uspješnog Domovinskog rata, u kojem su, rekoh, sudjelovali i krčki branitelji, pa ima i poginulih.

12.

Povijesno društvo, odnosno udruga o. Krka, tj. Bodulije dala je veoma visok prinos sveopćoj hrvatskoj historiografiji u raznim oblastima, poljima i područjima života u udaljenijoj povijesti, u nedavnoj prošlosti i danas. Ti su rezultati važni i za znanstvenike i stručnjake i u susjednim državama, pa i zbog aktualnih, političkih razloga jer i sada postoje tvrdnje da je o. Krk slovenski ili srpski ili talijanski otok. Međutim, među veoma vrijednosnim, čak i kapitalnim prinosima upravo ovoga Društva/Udruge i nova su saznanja o *Bašćanskoj ploči*, i to kao krsnome listu svih Hrvata. Naravno, već rekoh da nisu zane-mareni ni naši krčki Talijani – obratno: objavljeni su svesci i o njima. Tako se istinito i pošteno nastavlja i dalje, a o svemu tome i o drugome više je rečeno u sljedećim priložima ovoga sadašnjega sveska našega Zbornika, pa čitatelje upućujem na njihove sadržaje.

Petar STRČIĆ

Role and significance of history of island of Krk as basis for activity of Krk Historical Society/Association (1969-2009)

Summary

Krk Historical Society - as the member of Historical Society of Croatia (part of Historian Association of Socialist Federative Republic of Yugoslavia) was established in 1969. Since that time up to the present moment it has independently or in cooperation with other societies and institutions organized a lot of scientific, professional and other events. Their content was- in principle- from history but also from other sciences, about the island of Krk and other modern events. These are cultural, legal, religious, military, literary, linguistic, ethnological, technical, educational, touristic, medical and other fields of science and profession and also from auxiliary historic sciences and other fields and areas of life of Krk "Boduls". Information from those events have been published in publications of the Society, namely in "Krčki zbornik" (since 1970, issues 1- 64), "Posebna izdanja" (from 1971, issues 1- 60), "Mala knjižnica Krčkog zbornika" (from 1997, issues 1- 3) and several special editions. They were published in Krk, some joint editions were published in the seat of the co- publishers and one of them in New York. Other works include syntheses, doctorate theses, master degree theses, other scientific and professional works, reprints of important works as well as supplements from the field of popularization of science and profession. There are also translations from foreign languages. Bibliography of works in "Krčki zbornik" from issues 1 to issue 50 was printed in 2006. The authors are from Croatia and abroad. They are academicians, university professors, scientists, experts, literary, cultural,

economic (e.g. hospitality) and other. There are numerous evaluations and reviews of the Society activity, mostly positive. Society members and authors of articles in the Society publications won many acknowledgments and awards. It all speaks about the capital contribution of this Society, presently Association on the island of Krk, in Croatian historiography separately and generally.

Keywords: Krk Historical Society/Association, island of Krk, role, significance.